Едно изгубвание въ Родопитѣ.

На пръвъ погледъ, мнозина ще кажѫтъ: е, та какво особенно тукъ — изгубвание въ Родопитѣ; малко ли се случватъ такива работи, кой е загинѫлъ до сега?

Не, вий прибървате въ заключенията си, почтенни читатели.

Азъ съмъ пѫтувалъ много изъ Родопитѣ на длъжъ и на ширъ, като почнешъ отъ Кърджалийската кааза, та свършишъ до Рилската пустиня, пѫтувалъ съмъ по Стара-Планина и по Срѣдня-Гора, изгубвалъ съмъ се тукъ-тамъ, но такъво изгубвание каквото имахъ полани въ Родопитѣ, не съмъ виждалъ до сега и не вѣрвамъ да видѭ вечь до гдѣто съмъ живъ. То бѣше страхотия, ужасъ, пазарлѫкъ съ душата, каквото го казватъ.

Слушайте сега да ви расскажѫ.

Бѣше прѣзъ мѣсецъ ноемврий 1894 г. когато една сутринь излѣзохми отъ града С. заедно съ лѣкаря д-ръ Ш. и единъ стражарь. Отивахъ по служебна работа въ помашкото село Ерь-Кюприя, въ източнитѣ Родопи до самата Турска граница. Пладнѣ бѣше когато пристигнѫхми въ мънастиря св. Петка на истокъ отъ града С. Поотпочинѫхми малко и потеглихми прѣзъ върха, който затуля вечь Южна България и раскрива прѣдъ очитѣ ви безконечнитѣ Родопски планини разхвърлени като развълнуванъ океанъ. Широчината имъ достига до Бѣлото море при града Ксанти; държѫтъ едно растояние отъ 36 часа въ широчина, както разказватъ людие, които сѫ ги исходили до морето, а дължината имъ единъ Богъ знае колко е.

Когато се искачихми на върха, ако да бѣше на мое мѣсто нѣкоя впечатлителна натура, способна да се вълнува отъ хубоститѣ на горската природа, непрѣменно щѣше да се спрѣ съ погледъ къмъ тракийскитѣ равнини, набраздени и прошарени като географическа карта съ цвѣтни бои, да се въсхищава, да декламира и пр. и пр.; но за мене, комуто е омрълзнѫло вечь да пѫтувамъ изъ Родопитѣ, тия нѣща не ми правѭтъ никакво впечатлѣние. За това и молѭ читателитѣ да не искатъ отъ мене поезия и художественъ вкусъ. Въ туй отношение азъ съмъ огрубѣлъ.

Азъ ще ви разкажѫ теглилата си така, както ги е опитала душата ми.

Прѣхвърлихми височината, която скрива питомната земя и навлѣзохми въ мѣстата на горскитѣ обитатели.

Редомъ по край пѫтя отъ западна страна, издигатъ се голѣмитѣ балкани на *Брѣзовица* и *Гондовица*, лѣтно врѣме потънѫли въ непроходима гора отъ всѣкакъвъ видъ дървета, а сега прѣдставляваха два гиганти, побѣлѣли като яйца съ върхове разбъркани въ облацитѣ. Забравихъ да ви кажѫ, че този день дебелъ снѣгъ бѣше покрилъ земята и продължаваше да хвърля едри парцали.

Подиръ пладнѣ пристигнѫхми въ Чаушово. Това село е чисто българско. Здрави, широкоплѣщести рупалапи обитаватъ въ това ор-

лово гнѣздо. Тихи и спокойни сѫ като померански нѣмци. Едно прѣдание въ родопский свѣтъ повѣствува, че жителитѣ на Чаушово сѫ остатки и сбирщина отъ ония българи, които непрѣклонихѫ вратъ прѣдъ турскитѣ завоеватели да промѣнѭтъ вѣрата си, взехѫ горитѣ и планинитѣ и тукъ въ варовититѣ скали намѣрили спасение отъ мохамеданството и заселили днешното Чаушово. Това е много за вѣрвание, защото отъ Чаушово нататъкъ нѣма вече българско село. Потънахми въ цѣлъ мохамедански миръ отъ потурчени българи и, чистокръвни кърджалии, или *даалии*, както ги наричатъ нѣкои.

Бѣше часътъ около 3 подиръ пладнѣ когато пристигнѫхми въ юнашкото Чаушово. Спрѣхми се прѣдъ селский дюкянъ. Облаци отъ задушителна миризма се виехѫ въ дюкяна. Вѫтрѣ се забѣлѣзвахѫ нѣкакви човѣшки фигури насѣдали въ безпорядъкъ. Имаше нѣкакъвъ *мохабетъ*, защото печеше се месо и чувахѫ се весели провиквания. Никой не обърнѫ внимание на нашето появявание. Спрѣхъ се на вратата и попитахъ за пѫтя къмъ Еръ-Кюприя.

Никой се не обажда, а провикванията продължаватъ въ форма още по-демонстративна.

Не искамъ да кажѫ, че Чаушовци сѫ негостоприемни. Напротивъ, тѣ сѫ много добродушни Рупци и отличаватъ се отъ другитѣ българи въ Родопитѣ съ своето забѣлѣжително гостоприемство, но заняти бѣхѫ хората този день съ *мохабетъ*; праздниченъ день, всѣки бѣше се пораспустнѫлъ.

Намѣри се единъ божи человѣкъ, който се отзова на помощь. Важно доближи се до насъ съ бѣла огладена тояжка въ рѫцѣ. Расказа ни отъ кѫдѣ ще минемъ, на коя чука ще се появимъ и коя пѫтечка ще вземемъ за Еръ-Кюприя. Тукъ щѣхъ да пропустнѫ едно важно нѣщо. Прѣди да влѣземъ въ Чаушово, току на края, азъ бѣхъ поразенъ отъ едно непрѣдвидѣно обстоятелство; оказа се, че наший пазачь, или водитель, както щѣте, стражарина Тачо, младо забутано момче отъ града на вънъ не билъ излазялъ и сега чулъ, че имало село Еръ-Кюприя.

Лоши прѣдчувствия минахѫ прѣзъ умътъ ми. Казахъ си че тъзи вечерь ще има нѣщо лошо да се испати.

— Нищо, нищо, ще намѣримъ пѫтя както и да е, това лѣто азъ ходихъ въ Еръ-Кюприя по болѣстьта *вариолата*, ще го намѣримъ, небойте се, каза лѣкаря г-нъ Ш., и азъ се поуталожихъ.

Трѣбва да признаѭ, че азъ, който съмъ исходилъ всичкитѣ Родопи въ България не бѣхъ ходилъ още въ Еръ-Кюприя.

Услужливий Чаушовецъ, който ни расправи прѣзъ кои мѣста ще минемъ, се показа истински Самарянинъ. Стори си трудъ, та начерта съ огладената си тояжка върху снѣга кривулицитѣ на пѫтя съ всичкитѣ му геометрически направления—цѣла стратегема разрѣши.

Види се, че този мѫжь трѣбва да бѣше или селски *кехая*, или горски пѫдаринъ; въ всѣки случай имаше отгорѣ си нѣщо официално, защото появяването съ тояга въ рѫцѣ въ публични мѣста, у насъ по селата, още се счита като емблема на власть.

Взехми за пжтеводитель картата, която той нарисува върху снѣгътъ и тръгнахми.

За такива работи, като храна и пр. не помислихми даже. Села много изъ Рупчоский край, гладни нѣма да останемъ, казвахми си ний.

Когато излѣзнахми край селото, купъ чучулиги и разни други птици бѣхж накацнжли до една стара черквица, староврѣмски параклисъ, подслонили се на завѣтъ отъ лютитѣ вѣтрове и отчаянно църкахж.

Лѣкарьтъ, който носѣше съ себѣ си пушка чифте, слѣзе отъ коня и гръмнж върху клетитѣ животинки, но несполучи да удари нито едно. Качи се на коньтъ и тръгнахми пò-усилено.

Изминахми часъ—два и отпрѣдѣ ни се испрѣчватъ два пжтища въ различни посоки съ стжпки по тѣхъ едва замѣтни. Единий води въ лѣво къмъ истокъ, а другий се отбива на дѣсно.—Взехми направление къмъ западъ.

Спрѣхми се и се чудимъ по кой пжть сега да тръгнемъ. Човѣкъ не се вижда да попитами, села никакъ, куче не се чува да пролае. Само голѣми черни гарвани кръстосватъ пжтя, грачатъ на отчаяние, че тъзъ вечерь камъкъ и дърво ще се пука отъ студъ.

— Какво ще кажете, кой пжть сега да вземемъ, питамъ азъ.

— Ей този е, който завъртя въ дѣсно къмъ западъ, обади се Д-ръ Ш.

— Ами помните ли, че човѣка съ бѣлата тояжка въ Чаушово расправяше че все на лѣво ще държимъ, къмъ истокъ, прибавихъ азъ.

— Не, този неговъ пжть ще ни заведе въ Турция; ей тамо хе-е! задъ онзи върхъ прѣдъ насъ е турската граница, не може отъ тамъ, я вървѣте по този пжть, който завива на долѣ, възрази г-нъ Ш.

Тръгнахми по пжтя, който избра докторътъ.

Изтѣзнахми на една висока чука на върха гола, нѣщо като харманъ да е било, защото имаше складенъ единъ купенъ сѣно. До купенътъ виждамъ стадо горски вакли яребици, едри като кокошки, събрани на купъ и безгрижно ровѣхж въ снѣга храна да търсжтъ.

Мълчишкомъ махнжхъ на лѣкарьтъ съ ржка, взехъ пушката отъ гърба му и слѣзохъ отъ коня, за да стрѣлямъ. Догдѣто се готвяхъ да се прицѣля, стадото исплющя крилье, подигнж се на високо и потънж татъкъ на долѣ изъ тъмното присое, като ме удостои съ едно прѣзрѣние, каквото се слѣдваше като на мене стрѣлецъ. Планинска яребица е това, не е шега. Не прилича тя на полската си сестра, която гдѣто и да се скрие, не може да избѣгне окото на ловеца. Цѣли дружини ловци съ оржжия най-усъвършенствувани сж се заклели да истрѣбятъ клетата полска яребица.

Тукъ не е така.

Горската вакла кокона е горска царица въ най-широка смисъль на думата.

Безгрижно и гордо се шири тя по високи върхове и тъмни усойнини, гдѣто никой ѝ не нарушава спокойствието, никой я не тревожи. Само мечката или дивото свине, случайно ако минатъ, смущаватъ за минута живота на горското семейство. Съ пръстъ за по-

казвание е онзи ловецъ, който е ималъ щастието да удари горска яребица въ Родопитѣ. Да се рѣши да отиде по такива стръмнини да гони чернооката хубавица, е все едно да обрѣче главата си на разбиване въ нѣкои скали.

Сложихъ пушката и послѣ—подадохъ я на доктора.

— Питамъ го, сега на кждѣ г-нъ докторе, отъ гдѣ ще вървимъ?

— Струва ми се, че отъ тукъ на надолѣ ще вземемъ, ей тамо се вижда нѣщо като пжтечка, тя ще ни свали въ рѣката, каза той, и, безъ да разсждавами по-нататъкъ, тръгнахми по посоката, която изглеждаше като пжтечка.

Ахъ! тая пуста пжтечка! И днесь като си спомня за нея страхъ и ужасъ ме обзема! Тя не отивала за Ерь-Кюприя, а водяла за пжкжла пущината!

Тръгнахми по нея. А тукъ, а тамъ, едва слѣдъ 2 часа врѣме ни свали въ една крива рѣка. Тукъ се стъмни хубаво. Отъ рѣката нататъкъ, никаква пжтека вечь се не вижда. Часовникътъ бѣлѣжеше цифрата 6 и 15—16 минути.

— Е, докторе, сега на кждѣ, казвай да видимъ, нали знаешъ пжтя, запитахъ азъ съ неудържима досада.

— А бе, струва ми се, че все по рѣката надолѣ ще вземемъ и ще излѣземъ въ селото; лѣтось кога азъ дохождахъ, ей по такъва една рѣка вървѣхъ и искара ме въ селото, отговори почтенний лѣкарь.

И ималъ право той, че по такъва една рѣка вървялъ и рѣката е сжщата, само че тогава е вървялъ къмъ истокъ, а сега отивахми къмъ западъ.

Нагазихми рѣката и тръгнахми на на долѣ. Лѣкарьтъ напрѣжь, азъ подирѣ му, а задъ мене стражарина Тачо.

Пжтека никаква, поримъ водата направо.

Навлѣзохми въ единъ виръ. Коньетѣ се покрихж и ний до поясa въ вода. То не прилича на рѣка обикновенна, каквито ги виждами въ полето, а нѣщо като остатки отъ подземно вулканическо изригвание нѣкогажь, натрупало купища скали, голѣми като кжщя и подъ тѣхъ вирове безъ дъно. На мѣста широки въ окржжность колкото гумно, а другадѣ едва се вижда водата, че се измжква като змия изъ нѣкои прѣсѣчени скали.

Извикахъ: Тачо! книгитѣ пази, вземи ги подъ ржката си и пази ги като очитѣ си, а друго, какво ще да става, и Тачо стисня папката подъ мишницата си.

Водяхъ съ себѣ си и моето галено ловджийско куче—5—6 мѣсечно кучлаче, тънко и изнѣженно като хржтка. Сърдцето ми се отскубнж, като го слушахъ, че начнж да писка до небеса и не ще да влазя въ дълбокитѣ вирове, и се катеря отъ скалà на скалà ужъ да върви по сухо. Щомъ исплува отъ единъ виръ, истърси се, горкото, а отъ прѣдѣ му другъ лежи още пò-страшенъ.

Повече отъ часъ врѣме поддържахми борба съ страшнитѣ вирища прѣградени единъ отъ други съ скали грамадни и тукъ-тамѣ

странитѣ вижда се по нѣкоя пѫтечка, по която може да мине само коза и планинското муле.

Опитахми се да минемъ по такива пѫтечки, но коньетѣ щомъ се подьематъ отъ водата и се покачѫтъ въ пѫтечката, расчекнѫтъ се по зѫбеститѣ камънье — при всѣко стѫпвание, искри искачатъ изъ подковитѣ имъ и отчаянното животно испустне тежко стенание и спрѣ. До послѣдня сила се мѫчихми изъ тъзи проклета рѣка и найсетнѣ спрѣхми.

Прѣпрѣчи се отпрѣдѣ ни скала гигантска, като двуетажна кѫща и не даде да се погледне задъ нея какво има.

Тукъ моето търпѣние се исчерпа.

Ядосано извикахъ: докторе, какво направи ти, кѫдѣ си ни повелъ изъ този джендемъ, защо съ врѣме не каза, че не знаешъ пѫтя, та да вземемъ човѣкъ отъ Чаушово.

— Какво да правѭ, знаехъ ли, че такъво нещастие ни е чакало. обади се доктора.

— Назадъ! — по-нататъкъ ний отивами на явна смърть, извикахъ азъ, и доктора, който вървѣше най-напрѣдъ и повърнѫ коня си безъ да продума.

Връщами се назадъ. Падание, ставание изъ водата, вървимъ като лѣтно врѣме биволи кога се кѫпѭтъ; взаимни обвинения до Бога. По едно малко завойче излазями на сушинка. У г-на Ш. пакъ се появи смѣлость на инициатива.

— Бе, холанъ, мене ми се чини, каза той, че ей по онзи брѣгъ на срѣща, ако се покачимъ, има пѫтечка и по нея все надъ рѣката, все надъ рѣката, ще вървимъ и ще намѣримъ селото.

— Добрѣ, отговорихъ азъ, хайде върви напрѣдъ щомъ знаешъ, че имало пѫтека.

Докторътъ тръгнѫ.

Азъ и Тачо се повлѣкохми подирѣ му.

Прѣгазихми рѣката и слѣзохми отъ коньетѣ.

Взехми ги за юздитѣ на поводило. Потеглихми ги възъ брѣга нагорѣ, но умореннтѣ животни се отказахѫ да вървѭтъ по насъ.

Напрѣгнѫхми послѣдни усилия да ги повлѣчемъ, но въ рѫцѣтѣ ни останѫхѫ само ремицитѣ на юздитѣ, а коньетѣ се намѣрихѫ долѣ въ водата.

— Докторе, докторе, каква бѣше тъзи мѫка, гдѣто докара на главитѣ ни тъзъ вечерь, кѫдѣ ни водишъ, кажи за Бога?

— Остави ме, остави ме, че сърдцето ми се напълни съ утрова, обади се доктора.

— Назадъ! вървѣте отъ кѫдѣто сми дошли, викнѫхъ азъ, не ми трѣбва твоята Еръ-Кюприя, нѣмамъ врѣме да ме кѫсатъ мечки и вълци въ тъзъ рѣка, хайде назадъ кѫдѣ Чаушово.

Тръгвами назадъ. Вървѣхми, вървѣхми, а рѣката свършакъ нѣма.

Испрѣчва се сега отпрѣдѣ ни въпросъ отъ най-труднитѣ: — отъ кѫдѣ слѣзнѫхми ний въ тъзъ рѣка. Пѫть се не вижда, всичко побѣлѣло.

Покарахми още малко по рѣката на горѣ, и забѣлѣзвами на лѣвия ѝ брѣгъ, нѣщо като падина и снѣгътъ опръсканъ съ вода. Казахми, тамъ ще да е пѫтеката, която ни свали отъ Чаушово.

Тръгнахми по тъзи пѫтека, широка колкото коза да мине.

— Извикахъ на стражарина, хайде ти върви сега напрѣдъ, и той тръгнѫ. Подирѣ му азъ, а задъ мене доктора.

Скоро се покачихми по единъ брѣгъ, и подъ насъ долина зеюща, тъмна като пещера.

— Усѣтихъ, че нѣщо исшумоля, истропа задъ мене — и това истропване се повлѣче надолѣ и слѣзе въ дъното на зейналата пропасть.

Догдѣто да се обърнѫ назадъ, чухъ гласъ като изъ подъ земята:

— О-о-охъ! умрѣхъ си!

Обръщамъ се и виждамъ, доктора го нѣма.

Чухъ гласътъ му: о-о-охъ! утрепахъ се, Боже, какво е това, вика нещастний ескулапъ.

Разбрахъ, че той падна и .. е загинѫлъ вечь.

Азъ се расплакахъ.

— Докторе! какво станѫ съ тебе, ти се утрепа, начнѫхъ азъ да нареждамъ.

Спирамъ коня си и слазямъ.

Надниквамъ въ долината и виждамъ долѣ нѣщо се чернѣе, но човѣкъ ли е, конь ли е, камъкъ ли е най-послѣ, не може да се познае, тъмница страшна...

Пустнѫхъ се горѣ отъ брѣга и нозѣтѣ ми спрѣхѫ долу въ едни камъньe, прѣзъ конто тече малка рѣкичка.

Отивамъ при черната точка.

Намѣрвамъ човѣкъ и конь единъ възъ други лежѫтъ.

Човѣкътъ отдолѣ, а коньтъ връзъ него спрострѣнъ. Едната нога на ѣздача подъ коня, а другата му върху корема на коня.

Ужасно зрѣлище. Изтръпнахъ си като надъ гробъ.

Докторътъ се обади и испустнѫ дълбока болѣзненна вѫздишка.

— Живъ ли си? попитахъ.

— О-охъ! живъ сънъ, ама по-добрѣ да не съмъ, отговори злочестний другарь.

Похванѫхъ го за гърба, за да го извлѣкѫ изподъ коня, но тѣлото му не мърда. Потеглихъ и коня—и той сѫщо, прострѣлъ се като да е издъхнѫлъ прѣди 24 часа.

Извикахъ: Тачо! оставяй коня и скоро върви тукъ. Исплющя нѣщо горѣ отъ върха на долината и Тачо се отзова при мене.

Той останѫ като гръмнѫтъ.

Почувствува вината си и като водитель и като пазачь. Съ спустнѫти рѫцѣ на долѣ, стоеше той като прѣстѫпникъ, когото ще сѫдѭтъ съ сѫдебни засѣдатели.

— Дръжъ, казвамъ му, да вдигнемъ доктора.

Искарвами нозѣтѣ му отъ стрѣмѣната и го истеглихми на страна. Хващами и коня за опашката и за шията и го вдигами отъ

мѣстото, гдѣто мислѣше да остави кокалитѣ си на орли и гадове. Уплашеното животно не можеше да застане на ногитѣ си и се люшкаше като книженъ фенерь на вѣтъръ.

Съ доктора сега какво да правимъ?

Той бѣше разнебитенъ и смлатенъ, като съ желѣзни чукове кога сж го бжхтали. Оплака се, че пищельтъ на ногата му, която бѣше подъ коня трѣбва да е счупенъ, защото не можалъ да го поклати. Друга поврѣда, нѣмамъ, каже.

Поседя малко върху единъ камъкъ, посъбра силитѣ си и станж.

Тръгнжхми по малкий потокъ надолѣ и излѣзохми пакъ въ непристжпната душманска рѣка, отъ която се избавихми прѣди половинъ часъ.

Искачихми се пакъ по пжтечката, гдѣто станж катастрофата и поведохми коньетѣ си на поводило.

Излѣзохъ най-напрѣдъ азъ, пострадавший другарь подиръ мене и Тачо най-надирѣ. Подьехми да възлазями възъ единъ баиръ на нагорѣ стръменъ, като селски куминъ.

Водимъ се по стжпкитѣ останжли отъ насъ прѣди 2—3 часа. Макаръ и покрити вечь съ тънъкъ снѣгъ, но може още да се познае, че скоро хора отъ тукъ сж минували. Завои ту на дѣсно, ту на лѣво, край нѣматъ, а баирьтъ не дава още да видимъ, гдѣ ще се свърши.

Усѣтихъ, че се изпотихъ. Душата ми се набра въ грждитѣ. Дробоветѣ ми се вдигахж и слагахж като ковачки духала.

Още нѣколко завои и подаде се върхъ.

Извикахъ на другаритѣ: е-ехъ! излѣзохми, не бойте се.

Ималъ съмъ наивностьта да повѣрвамъ, че мжкитѣ се свършихж..

Почувствувахъ радость и облегчение, но не било за много. Когато излѣзохми на върха и видѣхъ, че още една планина се издига надъ насъ, допрѣна въ небеса, азъ останжхъ като разнебитенъ, отчаяхъ се съвършенно.

— Е-ехъ! нашитѣ мжки нѣматъ край, ще се мрѣ тъзи вечерь, другари! казахъ азъ.

— Каквото е писано, това ще стане, допълни лѣкарьтъ г-нъ Ш.

Събрахми се и тримата на едно равно мѣстице, колкото едно теле да се прѣтъркаля.

— Казвайте сега да видимъ на кждѣ ще се върви, заговорихъ азъ.

— Пжть не се вижда, гдѣто ще се скитами въ такъва рискована неизвѣстность, най-разумното е да вървимъ на горѣ все възъ планината на право, да излѣземъ на върха ѝ и отъ тамъ нататъкъ лесно е вечь, ще се докопами до Чаушово както и да е, забѣлѣжи г-нъ Ш.

Послушахми думитѣ му и тръгнжхми на право възъ планината на горѣ.

— Азъ излѣзохъ пакъ напрѣдъ. Водимъ коньетѣ си на поводило. Потжвами въ прѣспи снѣгъ до поясъ. Паданье и ставанье на всѣка крачка. При всѣко паданье, или подхлъзванье, хващахъ се за

клоньетѣ на кичеститѣ растлани борики за да се закрѣпнж на нозѣтѣ си, или да се извлѣкж отъ нѣкоя прѣспа. Шумата на тия борички е като четка. Отъ честото хващание, ржцѣтѣ ми отекохж като да сж били дупчени съ игленъ даракъ.

По-нататъкъ не можеше да се върви.

Снѣгътъ ставаше непроходимъ.

Извикахми и послѣднитѣ си сили, останжли въ резерва, но напусто.

Студенъ вѣтъръ забуча отъ къмъ Сѣверъ.

Дрѣхитѣ ни станжхж на дъска, а водата, която се уливаше отъ кожухчето ми се прѣобърнж на свѣщи, които дрънкахж като полюлей.

Коньетѣ спрѣхж. Наведохж вратове, свихж на надолѣ и ний машинално се повлѣкохми по тѣхъ. Слѣзохми въ една долина. Виждами върху двѣ джбици складена шума, листница, което е знакъ, че въ тъзи околпость, близо на нѣкждѣ, живѣжтъ хора.

Почудихъ се какъ така, листници да се намѣрватъ тадѣва, а жива душа да се не чуе.

Спрѣхми се до единий листникъ и заведохми разговоръ: не е ли по-добрѣ да прѣнощувами тукъ.

Сърдцата ни се постоплихж, като видѣхми суха земя подъ листника, но и тукъ разочарование. Оказа се, че подъ листницитѣ блика вода изъ подъ едни варовити камънье, не е мѣсто за сѣдание.

Потеглихми пакъ възъ планината на горѣ, но тозъ пжть въ по-сока по-полегата. Тукъ снѣгътъ се виждаше като да е по-тънъкъ, но почвата просто непристжпна за човѣшки кракъ — единъ видъ калайдисана земя, настлана съ гладки бѣли плочи като Венециански мраморъ.

Прѣкрачихми по нѣколко крачки и единъ по единъ испопадахми на земята кой на кждѣто се катерѣше. А коньетѣ прѣзъ главитѣ ни прѣтъркулихж се на надолѣ като шиници и увиснахж по скали и по дървета.

(На сутриньта азъ намѣрихъ моя конь закаченъ на единъ дрѣнъ съ главата на долѣ).

Надѣждата ни да вървимъ по-нататъкъ се прѣсѣче.

Чухъ доктора, че начнж да охка задъ мене съ гласъ болѣзненъ и въ гласа му звънгеше нота твърдѣ жалостна.

Азъ се трогнжхъ и отивамъ при него.

Той лежеше простри́нъ като прѣбитъ, каталясалъ, нещастний, отъ мжки и неволи.

— Убитъ съмъ окончателно, оставете ме да умрж тукъ, а вий вървете на кждѣто искате, каза той.

Азъ като по-младъ чувствувахъ още сила въ себѣ си да се борж съ природнитѣ стихии, но за доктора не бѣше тъй.

Нашия медикъ е человѣкъ съ прѣклонна възрасть; годинкитѣ му се колебаятъ между почтеннитѣ числа 46 — 47 връбници.

Тихъ, спокоенъ, цѣлъ натурализиранъ англичанинъ по видимому, той не може да издържи куражътъ и постоянството на албионовитѣ синове, въ отечеството на които се е въспитавалъ, и е получилъ

медицинското си образование. Тукъ той показа всичкий си юженъ темпераментъ на тракийски българинъ, роденъ и отраснѫлъ край брѣговетѣ на Марица.

Мѫжитѣ на доктора ме разстроихѫ окончателно.

Отивамъ напрѣдъ, да търсѭ мѣсто за нощуванье.

Спрѣхъ се до една хролупата хвойна, но не ми се хареса. Видѣ ми се, че равно мѣсто има съвсѣмъ малко, не ще да можемъ да се поберемъ и тримата, отивамъ по-нататъкъ, но отпрѣдѣ ми се отвори една бездна—отивахъ на явна смърть. Прѣдпазливо се връщамъ назадъ и отивамъ пакъ при келявата хвойна. Разринѫхъ снѣга съ нозетѣ си и извикахъ: „Тачо! ела насамъ, скоро набери тънки сухи клечки!“ Тачо набра една рѫкойка клечки и азъ драсвамъ нѣколко лоени клечици кибритъ, които, за голѣмо щастие, се намѣрихѫ въ горний джебъ на палтото ми, скъсахъ нѣколко парчета отъ долнята си рива колкото бѣше останѫла суха и подпалихъ съ тѣхъ огъня.

Съ въсторгъ обрѫщамъ се къмъ Тачо и викамъ: скоро искарвай сабята си и насѣчи сурови дървета. Бистро завзе се за работа послушний момъкъ. Отсѣчѐ нѣкое дърво, но догдѣто да се наведе да го вземе, чуе се шумътъ му долѣ на нѣкѫдѣ, че е паднѫло въ пропастьта.

Оттукъ оттамъ, Тачо намѣри и събра цѣлъ товаръ дърва. Огъньтъ се издигнѫ и освѣти безлюдната пустиня. Нарушихми спокойствието на дивитѣ звѣрове, които тъзь вечерь видѣхѫ гостье необикновенни дошли да сѣѭтъ размирие въ царството на таинственнитѣ духове.

Испратихъ Тача да доведе доктора, който лежеше още на мѣстото си, а гласа му бѣше прѣстанѫлъ вечь да се слуша. Показахѫ се прѣзъ гората двамата другари и двамата се хванѫли за рѫцѣ и се крѣпѭтъ да не паднѫтъ.

Докторътъ се съживи, като видѣ огъня и. не само той, а ободрихми се всички и ударихми я на тънъкъ подигравателенъ смѣхъ.

Азъ почувствувахъ, че нѣкаква нова сила се влѣ въ тѣлото ми.

Часътъ наближаваше $12^1/_2$ прѣзъ нощьта.

Насѣдахми около огъня и се изгледвахми единъ други въ лицата.

Доктора изглеждаше още на човѣкъ полусмазанъ, полупрѣбитъ, излѣзълъ отъ митарствата на тежки нравственни и физически мѫчения. А Тачо жандарина?

Той изображаваше наполеоновски гренадеръ, спасившъ се съ бѣгство отъ великата битка при Ватерлоо.

Колкото за мене, каква мина съмъ прѣдставлявалъ въ ония злочести минути, оставямъ на г-на Ш. да ме нарисува, ако иска. Искуството му въ това отношение не липсва.

Удивително нѣщо е това огъня. Като се припекохми около него, сѣкашъ, че сила животворяща вдѫхнѫ въ сърдцата ни.

Азъ даже до тамъ се расхрабрихъ, щото викнѫхъ та запѣхъ: *„Живъ е той, живъ е, тамъ на балкана“ и пр.* и искарахъ револвера си, та гръмнѫхъ веднъжь.

Продължителенъ екотъ изрева въ скали и усойнини и наруши нощното безмълвие въ пустинята. Скоро пѣсеньта се обърнж на нѣщо унило, мъртвешко. Снѣжнитѣ парцали засипахж главата ми и мисъльта, че тъзи вечерь ще се мрѣ, минж като молния прѣзъ главата ми и ме накара да млъкнж и да се попитамъ: гдѣ се намѣрвамъ?

Навѣрно, ще попита нѣкой: съ васъ лошо вечь, ами коньетѣ ви какво ставатъ?

Конье ли? Псета и вълци главитѣ имъ яли, каквото щжтъ да ставатъ, врѣме ли е сега за конье да ме питате! Кой на кждѣто се е спрѣлъ, тамо ще очаква сждбата си. На скала ли се е расчекнжлъ, на дърво ли се е закачилъ, тамо ще нощува и ще има търпѣнието до утрѣ; ний гледами сега собственнитѣ си кожи.

Липсата на хлѣбъ и спиртливо питие, поразяваше отъ минута на минута куражьтъ ни. Сами си бѣхми виновни, защото нито въ града, нито въ Чаушово, не помислихми за тъзи насжща потрѣбность.

Докторътъ искара тютюневата си табакера, голѣма като фисхармоника и я отвори за да си направимъ цигари.

Тютюньтъ въ нея приличаше на черно размачкано тѣсто. Изсушихми на огъня това тѣсто и постъпенно се прѣобърна пакъ на тютюнь, но съ посърнжлъ, почернѣлъ видъ, като изгорида.

Испушихми по една цигара и станжхми прави, та се обърнжхми гърбомъ къмъ огъня да се сушимъ.

Гжсти облаци пàра се вдигахж отъ дрѣхитѣ ни. Мжчно бѣше да се стои дълго врѣме правъ, защото вѣтърътъ люшкаше огъня на дѣсно и на лѣво, ту въ гърбоветѣ ни, ту между краката ни.

Рѣдко съмъ виждалъ такъвъ страшенъ вѣтъръ. Небето се покри съ черни гжсти облаци, забуча силна буря, като ураганъ, дървета вѣковни затрѣщяли и заскжрцали околъ насъ, земята реве, мислишъ, че второ пришествие настава и земната планета се растваря да ни погълне. Чувствувахми като да сми отрѣзани отъ Българската земя, като да сми исхвърлени отъ границитѣ ѝ.

Насѣдахми на мѣстата си и пакъ цигара въ ржцѣтѣ.

По едно врѣме вѣтърътъ като да поутихнж, но въ замѣна на това захвърчахж пакъ снѣжнитѣ парцали. Огъньтъ начна да гаснѣе. Намѣтнжхми на главитѣ си кой чувалъ, кой конска покривка, за да се бранимъ отъ снѣга.

Пакъ подсѣщамъ Тачо, дърва скоро да сѣче, че упрощавами се съ огъня. Довлѣче услужливий другарь цѣлъ наржчъ суха вършина, нахвърляхми ги на огъня и смълчахми се. Всѣки положи главата си върху камъкъ, или дърво, каквото намѣри и се приготви да спи.

Дрѣмяхъ полузаспалъ, полубуденъ бѣхъ, когато усѣщамъ нѣщо иде срѣщу насъ, хвучи и едро крачи изъ шумата.

Кученцето, което бѣше се свило на кълбо въ снѣга до нозѣтѣ ми, начнж да писка и се заврѣ въ огъня отъ страхъ. Мѣрна се прѣзъ шумата нѣкакво си животно, черно, голѣмо като овчарско куче.

— Ставайте скоро! извикахъ и дръпнахъ съ всичката си сила горното си палто, на което копчетата полетѣха отъ странитѣ, измъкнахъ револвера и гръмнжхъ.

Чу се отъ скалитѣ на надолѣ силенъ тропотъ, камъньетѣ се свлѣкохѫ и кръвожадний звѣръ избѣга.

Другаритѣ нарипкахѫ и смутено питатъ какво има.

— Скоро Тачо, пушката, стрѣляй, мечка! викамъ азъ.

Тачо сграбчи манлихера си и потегли да стрѣля, но оказа се затвора му поледенъ и не можа да го отвори.

Бързо нагрѣ го на огъня и потегли пакъ.

Два гърмежа единъ подиръ други произведохѫ оглушителенъ ревъ. Тънко изсвирихѫ куршумитѣ и отъ ека имъ се пронизахѫ насрѣщнитѣ планини на мюсюлманската окрайнина.

Нѣма вечь мигвание. Сънътъ исхвъркнѫ отъ насъ, като птица.

Разсѫждения, коментарии: — какъвъ бѣше този звѣръ, върху насъ ли идѣше, или на коньетѣ — продължихѫ до сутриньта.

Най-вѣрното е, че това бѣше мечка.

Подушила е коньетѣ, оставени така на произвола и се готвѣше за плячка.

Азъ забѣлѣжихъ, че и коньетѣ се размърдахѫ по мѣстата си, когато звѣрьтъ се приближаваше къмъ огъня. И у тѣхъ се появи инстинкта на самосъхранение и имъ подсказа приближающата ги опасность. Оттукъ нататъкъ нашний разговоръ станѫ безъ край. Слѣдъ всѣки 5—6 минути поглеждахми часовника, скоро ли ще се съмни.

Г-нъ Ш., человѣкъ съ широка житейска опитность, ходилъ много, видѣлъ Англия, Франция, Швеция, Норвегия и пр. начнѫ сега да ни увѣщава да прѣнасями мѫжки всѣка опасность.

— Бѫдете твърди, момчета, търпѣние, не отпадайте духомъ, на всичко ще се намѣри лесницата, съвѣтваше ни той.

Приведе ни за примѣръ Ливингстона, който съ търпѣние и твърда воля пропѫтувалъ страшни пустини въ Африка въ срѣдъ звѣрове и диви хора и, благодарение на своята твърда вѣра и постоянство, той надвилъ на всичко и испълнилъ задачата си.

— Не ми трѣбва менъ Ливингстонъ, азъ гледамъ нази си и питамъ какво диримъ ний качени тукъ на тая скала, викнѫхъ азъ и въ гнѣва си неволно испуснѫхъ нѣкои безцензурни словца по адрессъ на знаменитий пѫтешественникъ, за което докторътъ ми направи приличнитѣ забѣлѣжки.

Часътъ наближаваше 6, когато високий връхъ задъ насъ отъ къмъ истокъ начнѫ да се прояснява и небето побѣлѣ.

— Тамъ, на този върхъ, е кацнѫла смъртьта и ни чака продума докторътъ. Съ тонъ полушеговитъ ужъ исказа тия думи, но на мене, не знаѭ какъ, тѣ произведохѫ такъво съкрушающе впечатлѣние, щото цѣлата ми нервна система се потърси; подпаднѫхъ въ едно жалко, малодушно настроение.

По височинитѣ яребицитѣ начнѫхѫ да крѣкатъ — прѣдвѣстявахѫ появяванието на деня.

Една отъ тия горски ранобудници долѣтя отъ къмъ источна страна и кацнѫ въ снѣга върху една скала близо до огъня.

Гръмнахъ съ пушката на доктора и хвърковатото животно изперпеля крилѣ и изгаснѫ на мѣстото си.

— Е-е-е-хъ! „урсузлъкъ патладжъ“, каза доктора по турски.

Никой не се рѣши да отиде да вземе убитата яребица, защото скалитѣ прѣдставлявахѫ засада за смърть. Па и врѣме ли бѣше да си играемъ съ яребици!

Развидѣли се хубаво. Мѣстото, гдѣто бѣхми прѣнощували, прѣдставляваше картина и живописна, и страшна: отъ лѣво и отъ дѣсно отвѣсни гранитни стѣни отъ скали, отдолѣ диво ревяща рѣка, а надъ насъ се виждаше само парче отъ небото.

Почнѫ се разговоръ на тема твърдѣ печална: на кѫдѣ ще вървимъ? Възъ планината нагорѣ не бѣше възможно, защото по гладкитѣ плочи само дивата коза може да се искатеря.

Рѣшихми да слѣземъ долѣ въ рѣката и да вървимъ все по течението ѝ къмъ истокъ. Взехми по едно с' Богомъ отъ гостоприемното мѣстице, което ни даде подслонъ и прибѣжище; взехми с' Богомъ и отъ келявата хвойна, която изглеждаше на опърленъ чокундуръ и тръгнѫхми.

Кученцето радостно замахѫ опашка, като че отива за дома си безъ да подозира, че пакъ ще плува изъ синитѣ вирове, пакъ ще има писъкъ.

Прибрахми коньетѣ, поведохми ги на рѫцѣ и спуснѫхми се по една височина на долѣ съ страшна наклонность. Паданье-ставанье прѣдъ коньетѣ; тѣ прѣзъ насъ, вървѣше като битка съ рѫцѣ. Слѣзохми най-насѣтне долѣ, въ една равна ивица, гдѣто имаше каменни пещери, въ които лѣтно врѣме овци пладнували. Показа се прѣдъ насъ и рѣката, пакъ сѫщата оная проклетница, въ която минѫлата нощь щѣхми да се издавимъ.

Направихми едно малко съвѣщание.

— Сега на кѫдѣ? Казахми да вървимъ все на горѣ по рѣката — хубаво, но ако ни изведе въ Турция, тогава какво ще правимъ? попитахъ азъ.

— Толкозъ по-добрѣ я, — се обади доктора, — да се избавимъ еднъжь отъ тъзи пустиня, та каквото ще да стане; ще расправими на агитѣ, че такива и такива хора сми, тръгнѫли сми по служебна работа, объркахми пѫтя и излѣзнѫхми въ Турско, и това е то, допълни той.

— Ами ако не ни повѣрватъ и ни арестуватъ, или прѣпратѭтъ въ Едрене?

— Каквото ще да става, нѣма да ни обѣсѭтъ я, ще ни държѫтъ подъ испитъ, нѣкой и други день и ще ни пуснѫтъ — най-послѣ България има правителство, ще се застѫпи за насъ и ще ни избави, а сега карайте да вървимъ по рѣката на горѣ, защото тукъ ни чака смърть, изговори докторътъ нетърпѣливо.

Шибнѫхми коньетѣ и нагазихми рѣката.

Пакъ сѫщитѣ вирища, пакъ потѫванне до поясъ въ водата. Коньетѣ бѣхѫ прѣмаляли отъ гладъ и спрѣхѫ; нѣмахѫ сила вечь да ни влекѫтъ изъ дълбоката вода.

Слѣзохми и взехми по единъ пржтъ, та ги подкарахми напрѣдъ насъ.

На едно мѣсто азъ останжхъ назадъ. Другаритѣ подминжхж.

Побавихъ се доста и тръгвамъ. А тукъ, а тамъ, другаритѣ нѣма.

Начнжхъ да викамъ.

Никой се не обажда.

Гръмнжхъ съ револвера 1, 2, 3 пжти, пакъ нѣма отговоръ. Коньтъ ми застанж и не ще да върви самъ. Минж ми прѣзъ умътъ всичко. Помислихъ си да не би да сж ме оставили, или да не би да сж намѣрили нѣкоя пжтека, та излѣзохж изъ рѣката на сухо, а азъ съмъ ги подминжлъ по рѣката. Помислихъ и за най-послѣднитѣ минути на человѣческий животъ. Оставихъ 2 патрона въ револвера да се намѣрватъ за всѣки случай: ако останж самъ и смъртьта стане неминуема, да дамъ край на живота си съ двата патрона.

Оставихъ коня и съ усилени крачки и съ викове тръгвамъ по рѣката да гонж другаритѣ. Намѣрвамъ ги сгушили се край рѣката до една скала и замислено приказватъ.

Мойтъ гнѣвъ нѣмаше граници.

— Вий сте прѣдатели, вий не сте другари, толкова виканье, толкова гърмежи и да се не спрѣте да ме почакате, викахъ азъ извънъ себе си.

— Не е така, не е, спокойно се обади докторътъ, ний доста те чакахми, но ти се забави, ето, нà, седнжли сми да те чаками; а виканье, гърмежи, такъво нѣщо не сми чули.

И наистина, на 10—15 крачки растояние, човѣшки гласъ, или гърмежъ отъ револверъ не може да се чуе отъ заглушителний ревъ на водата и нейнитѣ безбройни завои като змия кога лжкатуши.

Връщами се назадъ съ Тачо, та подбрахми моя конь и го докарахми. Докторътъ навелъ глава, дълбоко замисленъ.

— Какво се мислишъ, питамъ го?

— Какво ли, сега ще ти кажж, обади се той и почнж: мене не ми сѣче умътъ да уцѣлѣемъ: тъзи рѣка нѣма край, то се е видѣло, че ще се мре, но да напишемъ по една *пусолка* и да оставимъ въ джебоветѣ си, та като ни намѣржтъ мъртви, въ Турско ли сми, въ България ли сми, това не знаемъ, поне властитѣ да видятъ, че сми умрѣли отъ своя си смърть, та да не задѣватъ хората ако тадѣва има село.

Колко добро сърдце! И на турцитѣ даже въ Турско не искаше да пакости хуманний и благороденъ врачь.

Тачо като чу тия думи, въ очитѣ му бликнжхж сълзи, бистри като струя.

Не искаше той да мрѣ въ Ерь-Кюприйската рѣка за чужди грѣхове.

И азъ бѣхъ на неговото мнѣние.

Думитѣ на доктора ми се видѣхж много жестоки, нѣщо като прѣдсмъртно завѣщание, такъво впечатлѣние ми направихж.

Забѣлѣжихъ, че тия думи сж прѣждеврѣменни и поканихъ дружината да вървимъ.

Изминжхми 20 — 30 крачки и пакъ сѣдание и почивка. Отъ гладъ и мжки прѣмалѣхми и ний и коньетѣ.

Часътъ бѣше $12^1/_2$ или 1, когато забѣлѣжихми отсѣчени дървета по брѣговетѣ на рѣката.

— Спасени сми, не бойте се, тия дървета показватъ, че хора живѣжтъ тадѣва, каза г-нъ Ш.

Духътъ ни се повдигнж и закрачихми по-живо. Малко понататъкъ, видѣхми голи баири.

Увѣрихми се, че скоро ще видимъ живи хора, но наши хора ли ще видимъ, или ще поздравимъ нѣгдѣ турскитѣ аскерлии, това бѣше въпросътъ, който страшно ни мжчеше.

Слѣдъ единъ часъ врѣме, видѣхми 1—2 кошари надъ дѣсний брѣгъ на рѣката и една туркиня съ лѣенци на рамо наливаше вода отъ рѣката. Намѣрихми за благоразумно да не се доближавами до нея.

Отъ далечъ попитахъ я по турски: кое е това село, на кждѣ отивами?

Туркинята мълчи.

Непрѣменно ще да е помакиня казахми си и попитахъ я по български съ помашки диалектъ.

— Този поо̀ть, на кждѣ отива?

— Въ сѐлоно(то) отива, се обади помакинята.

— Кутрд̀о е со̀ва село, кина̀а го зовжтъ,*) питамъ пакъ.

— Еръ-Кюприя, Еръ-Кюприя го зовжтъ, ей тамо е, горѣ на божрчинана(та) сж коа̀щинѣ(тѣ),**) отговори жената.

Ний тържествувахми. Стори ми се като да се възнесохъ по въздуха отъ радость.

Приличахми нѣщо като на хората отъ Колумбовата дружина, когато видѣ сушата. Тъзи радость почувствувахж и коньетѣ. И тѣ се съживихж и наперихж уши.

Качихми се на коньетѣ за да влѣземъ въ селото съ достолѣпие, подобающе на положението ни.

Попитахми за кжщата на Дели Ахмеда, за когото бѣхми слушали, че е човѣкъ *екмекъ сайбия*.

— Ей тамо е, при чѐшмана(та) показахж едни помаци, които стояхж подъ една стрѣха и гледахж на насъ като на обикновенни пжтници.

Прѣсрѣщнж ни единъ рупчоски стражарь, който знаялъ е, види се, че ний пристигами!

Още ми е паметенъ този юнакъ.

Спретнато облѣченъ по мундиръ само, въ най-голѣмъ студъ, съ червени екселбанти, хубавецъ самъ по себѣ си, съ мартинка прѣметнжта прѣзъ рамото, мустаци наперени твърдѣ демонстративно, обутъ съ сейменски царвули и чисти бѣли навуща като снѣгътъ, кръстосани отпрѣдъ съ черни сукари. Гордо като пѣтелъ се расхож-

---

*) Кое е това село, какъ го казватъ.

**) Ей тамо е, горѣ на бжрчината сж кжщитѣ.

даше той изъ селото, а младитѣ помакини се надпрѣварвахѫ коя по-напрѣдъ да хвърли прѣзъ плетищата крадливъ погледъ на него.

Нашето официално положение се затъмни отъ величието на този прѣдставител на администрацията.

А нашиЙ Тачо?

Той прѣдставляваше при него окѫпана кокошка.

Заведохѫ ни въ кѫщата на Дели Ахмеда.

Привѣтливо ни дочака добрий помакъ и ни въведе въ една доста чиста стая, накачена по стѣнитѣ съ разни старовремски орѫжия.

Накладохѫ голѣмъ огънь и насѣдахми наоколо.

— Сега, трѣба да изѣдемъ една горѣща *трахана,* това е най-хигиеничното ядение въ случая, каза докторътъ и бързо въ другата стая поставихѫ бакъръ на огъня.

Взехми извинение отъ домовладиката и обявихми му, че ще си съблѣчемъ дрѣхитѣ да ги сушимъ. Затворихми вратата и прѣпекохми дрѣхитѣ си на огъня. На̀-двѣ на̀-три поизсушихми ги и казахѫ, че *траханата* е готова.

— Има ли ракия да пиемъ по една чаша, попитахми.

— Нѣма ефенди, бѣше отговора.

Попитахми за вино.

Сѫщий отговоръ—и, изразенъ до нѣкѫдѣ си, въ форма на тънко негодуване и очудване. А това доказва, че нашитѣ еднородци отъ Еръ-Кюприя сѫ строги поддържатели на Ал-Корана.

Единъ човѣкъ само е имало въ селото, който употрѣблявалъ спиртливи питиета. Той е билъ извѣстенъ въ родопский свѣтъ, Саидъ х. Гѫрчовъ, нѣкогажъ си членъ въ Пловдивский окр. съвѣтъ, умрѣлъ въ Мала-Азия прѣди години, когато Еръ-Кюприйци бѣхѫ се изселили.

Сложихѫ трапезата.

Па̀рата на горѣщото ядение чудесно повлия.

Смъкнѫ отъ лицата ни свирѣпото изражение.

Приведе ни въ едно благодушно настроение и развърза язика. Твърдѣ скоро *траханата* исчезнѫ отъ бакъра.

Всѣки ѣде колкото за четирма, както се изразяватъ френцитѣ за гладний човѣкъ.

Подиръ ѣдението настѫпи силна дрѣмка съ прѣсѣкулки. Налѣгахми около огъня да спимъ. Покрихѫ ни съ черги, но заспива ли се! Щомъ позадрѣмнешъ малко, появи се отпрѣдѣ ти рѣката съ дълбокитѣ вирища, скалата, гдѣто нощувахми, мечката, писъка на кучето, коньe падатъ, ставатъ и пр. и пр. и, сепнешъ се, и чергата се намѣри въ огъня.

Видѐ се, че не ще може да се заспи—впечатлѣнията съ всичкитѣ имъ потресяющи картини сѫ още прѣсни, вълнуватъ още мислителната система на мозъка.

Ставами и насѣдахми прѣдъ огъня. Извѣстието, че такива и такива людие сѫ пристигнѫли въ кѫщата на Дели-Ахмедъ се разнесе изъ селото. Дойдохѫ въ стаята първенцитѣ — стари бѣлобрадати помаци, привѣтствувахѫ ни твърдѣ почтително и насѣдахѫ чинно задъ насъ и около насъ на почетна дистанция. Слѣдъ обикновенно-

то *хошъ гелдинизъ ефендилеръ*, какъ сте, какъ не, и пр. — у помацитѣ турский язикъ не отива по-нататъкъ — почнѫ се разговора на български язикъ.

Пръвъ взе думата Хасанъ Ходжа, прѣгърбавенъ старецъ, съ бѣла брада, подкастрена отъ вънъ и подбръснѫта отъ вѫтрѣ въ видъ на полумѣсецъ и попита: кинда има въ касабата, кога сте излѣзнѫли отъ тамо.

— Вчера сутринь излѣзнахми, отговорихъ азъ.

— Снощи въ Чаушово трѣбва да сте нощували, попита Молла Юмеръ.

— Ба-а, не бѣхми въ Чаушово, ама.... нейсе.... тя стана каквато стана... и спогледахми се съ доктора и се изсмѣхми.

Помацитѣ начнахѫ да ни гледатъ съ подозрѣние.

— Нашата тя не е за приказвание, прибавихъ азъ.

Събѣседницитѣ още по-подозрително се испогледахѫ и вперихѫ очи въ насъ.

— Ний що прѣтеглихми, догдѣто да ви намѣримъ, подьехъ азъ думата, до утрѣ не може да се испрsäже.

— Еле, еле, се обади Хасанъ Ходжа, кажи кинда е.

— Какво ли? Объркахми пѫтя и слѣзнѫли сми въ рѣката, която минава подъ вашето село, връщами се пакъ назадъ и нощесъ лѣжахми на една скала срѣщу голий връхъ когато се слазя отъ кѫдѣ Чаушово, расказахъ азъ.

Едно общо бре-е-е-е!!! се разнесе изъ стаята.

— Бре! бре! кинда сте пропатили, каза Молла Юмеръ.

Тю-ю!! еваа! таксиратъ, язѫкъ, съжелявания, удивления, се разбъркахѫ, като порой отъ думи и гласове.

За да искаже въ по-прочувственна форма своитѣ състрадания, Дели Ахмедъ плеснѫ нѣколко пѫти рѫцѣ, та се удари въ колѣната. Тукъ се научихми, че мѣстата, гдѣто се случихѫ най-забѣлижителнитѣ епизоди отъ нашата одиссея носели хубави български названия.

Рѣката се казвала *Сушица;* скалата гдѣто нощувахми се казвала *таклата*,*) а високий връхъ гдѣто доктора казваше, че смъртьта е кацнѫла и чака да ни грабне, се нарича *Варището*.

Слѣдъ приятенъ разговоръ отъ нѣколко минути, почтеннитѣ посѣтители испразднихѫ стаята ни и се разнесохѫ единъ по единъ.

Попитахми, има ли въ селото тютюнь да се продава.

— Нѣма такъво нѣщо въ нашето село, но да попитами пакъ, имаше тукъ единъ *терекия*, белки ще се намѣри у него, обади се единъ отъ съсѣднитѣ хора.

Слѣдъ нѣколко врѣме донесохѫ една черна, сушена растителность, като китайски чай и сложихѫ я прѣдъ насъ.

Попитахъ, какво ли качество ще да е този тютюнь?

— *Низамданъ дишаръ качество*, се обади доктора съ свойственната нему духовита изразителность.

Часътъ наставаше 9—9 1/2, когато се приготвихми да спимъ.

---

*) На помашки говоръ, значи: каменна гладка плоча.

Покрихѫ ни съ черги дебели и чисти, но сѫньтъ бѣше избѣгнѫлъ отъ насъ. Цѣлата нощь прѣминѫхми въ безсъние. Прѣобрѫщания ту на дѣсно, ту на лѣво, халюцинации страшни, никой не можа да се расположи да заспи. Струваше ми се, че страшната *Сушица* ме влѣче на нѣкждѣ.

Щомъ се разсъмна, станѫхми да се приготовлявами за пѫть.

Съ четири очи гледахми по-скоро да се измѫкнемъ отъ дивитѣ планини. Поблагодарихми хозяина за гостоприемството, дадохми хубави парични подаръци на дѣцата, не толкозъ отъ чувство на признателность, че ни нахранихѫ добрѣ, отколкото отъ едно *сплашено* чувство, че сми избавени отъ гибель.

Тръгнѫхми да отивами за ***Финкови кошари***, гдѣто бѣше собственно работата ни.

Голѣма кавалкада помаци пърренци, накачени на коньe и мулета, ни придружихѫ до тамъ.

Стояхми въ Финковитѣ кошари около 2 часа врѣме, свършихми работата си и часътъ 3 слѣдъ пладнѣ имаше, раздѣлихми се съ добродушнитѣ българо-мохамедани отъ Ерь-Кюприя. Тѣ се върнѫхѫ къмъ селото си и ний взехми пѫтя за насамъ.

Българската пословица казва: *опаренъ и студена каша духа.*

Цѣла истина е. Намѣсто единъ, поискахми двама души водачи. Помацитѣ се изсмѣхѫ и казахѫ: стига ви единъ човѣкъ *ефендилеръ,* той ще ви свърши работа колкото за двама, не бойте се, той знае пѫтя добрѣ, ще ви свали чакъ въ полето до с. Тополово.

Тръгнѫ напрѣдъ насъ здравъ снаженъ помакъ, по една антерия само, родомъ отъ с. Хамбаръ-дере (Турция), скоро прѣселенъ въ Ерь-Кюприя. Бързо закрачи по кривитѣ планински пѫтеки и ни изведе въ ***Балабанскитѣ кошари.*** Само кучетата се появихѫ и ни испроводихѫ съ отчаянъ лай, а човѣкъ не видѣхми. Покачихми се на върха *Драганица*, който е водораздѣла между Родопитѣ и Тракийската равнина.

Прѣдъ очитѣ ми се показа картина очарователна. Блѣснѫ питомната земя въ всичкия си раскошъ, мила и привлѣкателна, назначена отъ Бога да бѫде огнище на умственното движение на българский народъ, а прѣзъ срѣдата, прорѣзала е като змия срѣбърна, тихата Марица, въ която лѫчитѣ на слабото зимно слънце, свѣтло се отражавахѫ и прѣдавахѫ ѝ видъ на расплавено сребро.

На западъ, по-нататъкъ, се показа и наший красавецъ Пловдивъ—сърдцето на Тракийската България, потънѫлъ въ тънка прозрачна мѫгла съ расхвърлени надъ него сънливи могили, отрупани съ бѣли здания. Всичко това наумяваше ти, като че гледашъ вѣчний Римъ!

Азъ се просълзихъ и почувствувахъ се, като че се раждамъ втори пѫть на този суетенъ свѣтъ.

Щомъ пристигнѫхъ въ града, първата ми длъжность бѣше чисто религиозна. Испратихъ свѣщи голѣми въ църквата и свещенника испѣ благодарственний молебенъ *о плавающихъ, путешествующихъ* и пр.

Пукнахѫ се долнитѣ ми устни и до днесь личи една цѣпка, която не може вечь да заздравѣе.

Z.